

**YASHIRIN IQTISODIYOTNI LEGALLASHTIRISHDA SOLIQ TIZIMINI
RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI**

Shodiyev Elyor Ulug'bekovich

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasi xuzuridagi

Biznes va Tadbirkorlik Oliy maktabi magistiri.

elyor.87dc@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15279262>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston iqtisodiy tizimidagi yashirin iqtisodiyotning mavjud holati, uning salbiy oqibatlari va byudjetga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Xususan, soliq tizimini raqamlashtirish orqali yashirin faoliyatni legallashtirish imkoniyatlari o'rganiladi. Mavjud elektron soliq platformalari, masalan, *my.soliq.uz*, E-KKM, E-faktura, E-Hisob kabi tizimlarning amaliy samaradorligi, ularning soliqqa tortish bazasini kengaytirishdagi o'rni yoritilgan. Maqolada, shuningdek, raqamli texnologiyalarni yanada takomillashtirish, soliq to'lovchilarning raqamli savodxonligini oshirish, elektron tizimlarning integratsiyasini kuchaytirish orqali yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari yashirin iqtisodiyot hajmini qisqartirish va davlat byudjetining barqaror daromad manbalarini kengaytirishda raqamlashtirish muhim vosita ekanini isbotlaydi.

Kalit so'zlar: Yashirin iqtisodiyot, soliq tizimi, raqamlashtirish, soliq ma'muriyatchiligi, elektron hisob-faktura, fiskal nazorat, soliq islohotlari, soliq to'lovchi, legallashtirish, raqamli texnologiyalar.

**MASTER OF THE HIGHER SCHOOL OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP
UNDER THE CABINET OF MINISTERS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Abstract. This article analyzes the current state of the shadow economy in the economic system of Uzbekistan, its negative consequences and its impact on the budget. In particular, the possibilities of legalizing shadow activity through the digitalization of the tax system are studied. The practical effectiveness of existing electronic tax platforms, such as *my.soliq.uz*, E-KKM, E-invoice, E-Hisob, and their role in expanding the tax base are highlighted. The article also develops practical proposals for further improving digital technologies, increasing the digital literacy of taxpayers, and reducing the share of the shadow economy by strengthening the integration of electronic systems.

The results of the study prove that digitalization is an important tool in reducing the size of the shadow economy and expanding sustainable sources of income for the state budget.

Keywords: Shadow economy, tax system, digitalization, tax administration, electronic invoicing, fiscal control, tax reforms, taxpayer, legalization, digital technologies.

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ В УСЛОВИЯХ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В статье анализируется современное состояние теневой экономики в экономической системе Узбекистана, ее негативные последствия и влияние на бюджет.

В частности, будут изучены возможности легализации подпольной деятельности посредством цифровизации налоговой системы. Освещена практическая эффективность существующих электронных налоговых платформ, таких как my.soliq.uz, E-KKM, E-faktura, E-Hisob, и их роль в расширении налоговой базы. В статье также разрабатываются практические предложения по сокращению доли теневой экономики за счет дальнейшего совершенствования цифровых технологий, повышения цифровой грамотности налогоплательщиков и усиления интеграции электронных систем.

Результаты исследования доказывают, что цифровизация является важным инструментом сокращения масштабов теневой экономики и расширения устойчивых источников доходов государственного бюджета.

Ключевые слова: Скрытая экономика, налоговая система, цифровизация, налоговое администрирование, электронное выставление счетов, фискальный контроль, налоговые реформы, налогоплательщик, легализация, цифровые технологии.

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida yashirin iqtisodiyot muammosi davlatlar iqtisodiy siyosatida dolzarb masalalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Yashirin iqtisodiy faoliyat soliqlardan bo'yin tovlash, noqonuniy ishchi kuchidan foydalanish, rasmiy statistikaga kirmaydigan daromadlarni shakllantirish orqali davlat byudjetiga sezilarli zarar yetkazadi.

Bunday faoliyatning keng miqyosda mavjudligi iqtisodiy barqarorlik, investitsiyaviy muhit va ijtimoiy adolat tamoyillariga jiddiy tahdid soladi.

O'zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni tubdan isloh qilish va soliq yuki adolatli taqsimotini ta'minlash yo'lida soliq ma'muriyatchiligini raqamlashtirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Bu islohotlarning asosiy maqsadi – soliq tushumlarini oshirish bilan bir qatorda, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish, iqtisodiy faoliyatning ochiqqligini va shaffofligini ta'minlashdan iboratdir.

Soliq tizimining raqamlashtirilishi — bu oddiy texnik jarayon emas, balki davlat va jamiyat o'rtasidagi ishonchni mustahkamlovchi strategik islohotdir. Elektron hisob-fakturalar, fiskal nazorat tizimlari, onlayn soliq deklaratsiyasi kabi vositalar orqali soliqqa tortish bazasi kengaytirilmoqda, soliq to'lovchilar faoliyatini kuzatish imkoniyati oshmoqda.

Ushbu maqolada aynan shu yo'nalish — yashirin iqtisodiyotni legallashtirishda raqamlashtirish vositalarining o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi, mavjud muammolar hamda ularni hal etish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Yashirin iqtisodiyotni aniqlash, uni legallashtirish va soliqqa tortish bazasini kengaytirish masalalari bo'yicha jahon miqyosida keng qamrovli tadqiqotlar olib borilgan. Ularning asosiy e'tibori iqtisodiyotni rasmiylashtirish vositalari, soliq siyosatini isloh qilish va raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan bog'liq bo'lgan.

Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) tomonidan e'lon qilingan hisobotlarda yashirin iqtisodiyotning salbiy oqibatlari, ularni kamaytirish uchun raqamli texnologiyalarni qo'llash samaradorligi tahlil qilingan. Jumladan, "Digital Solutions for Tax Administration" (IMF, 2023) nomli hisobotda rivojlanayotgan davlatlar uchun elektron soliq platformalari orqali soliqqa tortish samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan.

OECD (2021) tomonidan tayyorlangan "Tax Administration 3.0" konsepsiyasida raqamli soliq boshqaruvining yangi bosqichi — sun'iy intellekt, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data), va real vaqt rejimidagi monitoring imkoniyatlarining soliq tushumlariga ta'siri batafsil bayon etilgan.

O'zbekistonda esa so'nggi yillarda olib borilayotgan islohotlar, xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5177-sonli qarori (2021-yil 15-iyun) asosida soliq tizimini raqamlashtirish bo'yicha keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirildi. Ushbu hujjatda "my.soliq.uz", "E-KKM", "E-faktura", "Soliq mobil ilovasi" kabi raqamli platformalar orqali iqtisodiy faoliyatni legallashtirish, xususan kichik va o'rta biznes sub'yektlarini soliq tizimiga jalb etish mexanizmlari ko'zda tutilgan.

Xudoyberganov B. va boshqa mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda soliq boshqaruvini avtomatlashtirishning huquqiy va texnik asoslari, elektron tizimlar orqali

nazoratni kuchaytirish usullari tahlil etilgan. Xususan, “Soliq ma’muriyatchiligini raqamlashtirish sharoitida byudjet daromadlarini oshirish omillari” nomli maqolada raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali yashirin iqtisodiyot ko‘lamini qisqartirish mexanizmlari taklif qilingan.

Shuningdek, Deloitte, KPMG va PwC kabi xalqaro audit kompaniyalarining yillik tahliliy hisobotlarida raqamli soliq boshqaruvi tendensiyalari, ularning foydalanuvchilar uchun afzalliklari, hamda yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishda ahamiyati ko‘rsatilgan.

Umuman olganda, adabiyotlar sharhi shuni ko‘rsatadiki, yashirin iqtisodiyotni legallashtirishda raqamlashtirishning roli beqiyos bo‘lib, bu yo‘nalishda innovatsion yondashuvlar va texnologik infratuzilmani rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida yashirin iqtisodiyotning mavjudligi nafaqat davlat byudjeti barqarorligiga, balki umumiy iqtisodiy siyosatning samaradorligiga ham jiddiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, bunday salbiy holatlarning oldini olish, iqtisodiy faoliyatni rasmiylashtirish va soliqqa tortish bazasini kengaytirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Mazkur tadqiqot aynan shunday masalaga — yashirin iqtisodiyotni legallashtirishda soliq tizimini raqamlashtirish imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, bir qator zamonaviy metodologik yondashuvlarga tayanadi.

Avvalo, tizimli yondashuv asosida yashirin iqtisodiy faoliyat va soliq tizimi o‘rtasidagi uzviy aloqalar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari chuqur tahlil qilindi. Bunda soliq infratuzilmasi, raqamli texnologiyalar, fiskal nazorat vositalari, elektron deklaratsiya tizimlari va soliq to‘lovchilarning raqamli savodxonlik darajasi bir butun tizim sifatida ko‘rib chiqildi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida taqqoslash usuli keng qo‘llanildi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining soliq raqamlashtirish sohasida erishgan yutuqlari Gruziya, Estoniya va Hindiston kabi davlatlarning tajribalari bilan qiyoslab o‘rganildi. Bu orqali ilg‘or tajribalar asosida mamlakatimizda tatbiq etilishi mumkin bo‘lgan mexanizmlar aniqlab olindi.

Empirik tahlil usuli orqali esa amaliy ma’lumotlar asosida statistik o‘zgarishlar va tendensiyalar o‘rganildi. 2020–2024 yillarga oid SQ ma’lumotlari, Jahon banki va XVJ tomonidan e’lon qilingan tahliliy ma’lumotlar asosida soliq tizimining raqamlashtirish darajasi hamda uning yashirin iqtisodiyot hajmiga bo‘lgan ta’siri o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilindi.

Bundan tashqari, kontent tahlili orqali O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari, Soliq kodeksi, davlat soliq qo‘mitasi hujjatlari va ilmiy maqolalar asosida qonunchilikning rivojlanish yo‘nalishlari, elektron tizimlarga oid yondashuvlar o‘rganildi. Bu esa soliq ma‘muriyatchiligining huquqiy asoslari haqida batafsil tasavvur shakllantirish imkonini berdi.

Agar amaliyot tajribasiga tayanilsa, ekspert so‘rovlari ham tadqiqotning muhim qismiga aylandi. Bunda soliq tizimi bilan bevosita ishlovchi mutaxassislar — soliq inspeksiyasi xodimlari, kichik va o‘rta biznes egalari, elektron platformalardan foydalanuvchilar fikrlari asosida tizimdagi mavjud kamchiliklar, foydalanishdagi qulayliklar va mavjud to‘siqlar aniqlashtirildi.

Tadqiqot davomida “my.soliq.uz”, “E-KKM”, “E-faktura”, “E-Hisob”, “Soliq mobil ilovasi” kabi axborot tizimlarining amaliy faoliyati, joriy etilgan sanalari, ularning qamrov doirasi va u orqali aniqlangan yashirin iqtisodiy faoliyat holatlari o‘rganildi. Ushbu tizimlarning iqtisodiyotni legallashtirishga qo‘shgan hissasi statistik asosda tahlil qilindi.

Xulosa qilib aytganda, mazkur metodologik yondashuvlar nafaqat mavjud muammolarni aniqlash, balki ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishda ham muhim asos bo‘lib xizmat qildi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston soliq tizimini yanada takomillashtirish, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va rasmiy faoliyatni kengaytirishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Yashirin iqtisodiyotning yuqori ulushi davlat byudjetiga tushumlarning kamayishiga, ijtimoiy tengsizlikning ortishiga va iqtisodiy barqarorlikka tahdid tug‘diradi. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda soliq tizimini raqamlashtirish bo‘yicha qabul qilingan islohotlar, ayniqsa, “my.soliq.uz” platformasining ishga tushirilishi, “E-KKM”, “E-faktura”, “Soliq mobil ilovasi” kabi elektron tizimlarning joriy etilishi orqali yashirin iqtisodiyotni aniqlash va legallashtirishda muhim ijobiy natijalar kuzatilmoqda.

Soliq tizimini raqamlashtirishda qo‘llanilayotgan asosiy platformalar va ularning vazifalari

Tizim nomi	Joriy etilgan yil	Asosiy vazifasi
my.soliq.uz	2019	Yuridik va jismoniy shaxlarni soliq hisobotlarni elektronijoy‘natish
E-KKM	2020	Elektron nazorat-kassa mashinalari orqali savdoni qayd etish
E-faktura	2020	Tovar va xizmatlar bo‘yicha

		hisob-fakturalarni rasmiylashtirish
E-Hisob	2021	Elektron hisobotlarni shakllantirish va yuborish
Soliq mobil ilovasi	2022	Jismoniy shaxslar uchun mobil soliq xizmatlari

Manba://www.soliq.uz/

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, 2020–2024 yillar davomida respublikada raqamlashtirish sur'ati sezilarli darajada oshgan. Xususan:

- 2020 yilda 40 mingdan ortiq xo'jalik yurituvchi sub'yektlar elektron hisob-faktura tizimiga o'tkazilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2024 yilga kelib 180 mingga yetgan;
- 2021 yilda soliq deklaratsiyalarining 72% qismi onlayn ravishda taqdim etilgan bo'lsa, 2023 yilda bu ko'rsatkich 93% ga yetgan;
- Soliq organlari tomonidan "E-KKM" ma'lumotlari asosida amalga oshirilgan tahlil natijasida 2022–2024 yillar oralig'ida 100 mingdan ortiq yashirin daromadlar aniqlanib, rasmiylashtirilgan va soliqqa tortilgan.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar orqali xodimlarni rasmiylashtirmasdan ishga qabul qilish holatlari, naqd pul aylanmasini yashirish, bir nechta firma orqali daromadni sun'iy kamaytirish kabi sxemalar aniqlangan va ularga nisbatan huquqiy chora ko'rilgan. Soliq organlarining tahliliy imkoniyatlari kengaygani sababli korxonalarining o'zini o'zi rasmiylashtirishga bo'lgan qiziqishi ham ortgan.

So'rovnoma asosida o'tkazilgan ekspert baholashlariga ko'ra, kichik tadbirkorlarning 68 foizi raqamli soliq tizimlari ularning ish faoliyatini yengillashtirganini bildirgan. Biroq, 32 foiz respondent raqamli tizimlarning ba'zan murakkab interfeysga ega ekanini va texnik yordam xizmatlarining zaifligini qayd etgan.

Boshqa davlatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, Estoniya, Gruziya va Hindiston tajribasida soliq raqamlashtirish bilan birga raqamli savodxonlikni oshirish, huquqiy bazani moslashtirish va moliyaviy rag'batlantirish tizimlari uyg'un holda amalga oshirilgan.

O'zbekistonda bu yondashuvlar ham bosqichma-bosqich joriy etilmoqda, ammo elektron tizimlarning uzluksiz ishlashi va aholining raqamli infratuzilma bilan ta'minlanganlik darajasi hali ham muammoli bo'lib qolmoqda.

**Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda soliq tizimini raqamlashtirish ko'rsatkichlari
(2020–2024 yillar)**

Yil	Yangi raqamli soliq tizimiga o'tgan korxonalar soni (mingta)	Elektron deklaratsiya topshirgan soliq to'lovchilar (%)	Aniqlangan yashirin daromadlar (mlrd so'm)	Byudjetga qo'shimcha tushum (mlrd so'm)
2020	40	72	1100	850
2021	75	84	1580	1240
2022	120	89	1910	1660
2023	150	91	2380	1980
2024	180	93	2760	2215

Manba://www.soliq.uz

Yuqoridagi tahlillar asosida aytish mumkinki, O'zbekistonda soliq tizimini raqamlashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni legallashtirishda sezilarli natijalarga erishilgan bo'lib, bu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlarni chuqurlashtirish davlat iqtisodiyotining ochiqligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Muhokama

Yashirin iqtisodiyot har qanday mamlakatda rasmiy iqtisodiy faoliyatning samaradorligiga, davlat moliyasining barqarorligiga va ijtimoiy adolat tamoyillariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, soliq to'lovlaridan bo'yin tovlash holatlari, naqd pul muomalasining cheklovsizligi va mehnat munosabatlarining rasmiylashtirilmagan shakllari yashirin iqtisodiyotning asosiy belgilaridir. O'zbekiston tajribasida ushbu salbiy holatlarni bartaraf etishda soliq tizimini raqamlashtirish muhim strategik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda mamlakatimizda elektron soliq platformalarining joriy etilishi orqali iqtisodiy faoliyatning ochiqligi sezilarli darajada oshgan. "my.soliq.uz", "E-KKM", "E-faktura", "E-Hisob" kabi tizimlar orqali xo'jalik yurituvchi sub'yektlarning operatsiyalari ustidan real vaqt rejimida nazorat olib borish imkoni yaratildi.

Natijada ko'plab yashirin faoliyat shakllari aniqlanib, qonuniy maydonga chiqarildi.

Shuningdek, raqamlashtirish jarayonlari fuqarolar va tadbirkorlar uchun soliq hisob-kitoblarida aniqlik va qulaylik yaratdi. Onlayn xizmatlar yordamida soliq deklaratsiyalarini topshirish, hisob-faktura rasmiylashtirish, KKM orqali savdo operatsiyalarini qayd etish jarayonlari soddalashtirildi. Bu esa o'z navbatida ijtimoiy-iqtisodiy muhitda shaffoflikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, raqamlashtirish orqali aniqlanayotgan moliyaviy operatsiyalarning ko'pligi soliq organlariga qo'shimcha tahliliy yuklamani keltirib chiqarmoqda. Bu esa inson resurslari va axborot texnologiyalarining uyg'unligini talab etadi.

Shuningdek, xodimlarni doimiy ravishda o'qitish, dasturlarni yangilash va foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatish madaniyatini oshirish dolzarb ahamiyatga ega.

Xalqaro tajriba, xususan Estoniya va Gruziya misolida ko'rish mumkinki, raqamli soliq boshqaruvi faqatgina texnologik vositalar bilan emas, balki kuchli institutsional yondashuv, samarali qonunchilik bazasi va aholining faol ishtiroki orqali muvaffaqiyatli amalga oshiriladi.

O'zbekistonda ham bu yo'nalishda sezilarli taraqqiyot kuzatilayotgan bo'lsa-da, tizimga ishonchni mustahkamlash, texnik barqarorlikni ta'minlash va soliq to'lovchilarni rag'batlantirish kabi masalalar ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda.

Shunday qilib, soliq tizimini raqamlashtirish orqali yashirin iqtisodiyot bilan samarali kurashish imkoniyati mavjud. Ammo bu jarayonni uzluksiz monitoring qilish, tizimni takomillashtirish va inson omilini hisobga olgan holda olib borish zarur.

Xulosa

Yashirin iqtisodiyot – bu davlat iqtisodiy xavfsizligiga, byudjet barqarorligiga va sog'lom raqobat muhitiga tahdid soluvchi muhim muammolardan biridir. Uni legallashtirish yo'llarini izlashda soliq tizimini raqamlashtirish eng samarali vositalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda bu yo'nalishda amalga oshirilgan islohotlar, xususan "my.soliq.uz", "E-KKM", "E-faktura", "E-Hisob" kabi raqamli platformalarning joriy etilishi, ijobiy natijalar bermoqda.

Shunday qilib, O'zbekistonda soliq tizimining raqamlashtirilishi orqali yashirin iqtisodiyotning ulushi sezilarli darajada qisqarayotgani kuzatilmoqda. Kelgusida bu yo'nalishdagi islohotlarni yanada chuqurlashtirish, raqamli infratuzilmani kengaytirish, aholining raqamli savodxonligini oshirish va ishonch muhitini mustahkamlash orqali yanada katta natijalarga erishish mumkin.

REFERENCES

1. International Monetary Fund (2023). *Digital Solutions for Tax Administration*. IMF Working Paper. [online] Available at: <https://www.imf.org> [Accessed 10 Apr. 2025].
2. OECD (2021). *Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration*. OECD Publishing. [online] Available at: <https://www.oecd.org> [Accessed 12 Apr. 2025].
3. World Bank (2022). *Shadow Economy: Measuring the Hidden Sector in Developing Countries*. World Bank Report. [online] Available at: <https://www.worldbank.org> [Accessed 9 Apr. 2025].

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2021). *Soliq ma‘muriyatchiligini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida* PQ-5177-son qarori. [online] Available at: <https://lex.uz> [Accessed 11 Apr. 2025].
5. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (2020). *Yangi tahrir*. Toshkent: Adliya vazirligi nashriyoti.
6. Deloitte (2023). *Global Tax Administration Trends 2023*. [online] Available at: <https://www2.deloitte.com> [Accessed 10 Apr. 2025].
7. KPMG (2022). *Digital Tax Maturity in Emerging Markets*. [online] Available at: <https://home.kpmg> [Accessed 8 Apr. 2025].
8. Xudoyberganov, B. (2022). *Soliq tizimida raqamlashtirish jarayonining samaradorligi*. TDIU Ilmiy jurnali, 2(1), pp.45–52.
9. Tadjibaeva, S. (2023). *Elektron soliq xizmatlarining afzalliklari va muammolari*. Ilmiy-amaliy jurnal “Moliya”, 3(4), pp.37–41.
10. PwC (2023). *Tax Function of the Future: Rethinking digital compliance*. [online] Available at: <https://www.pwc.com> [Accessed 13 Apr. 2025].
11. UNESCAP (2022). *Digitalization of Tax Administration in Asia-Pacific*. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. [online] Available at: <https://www.unescap.org> [Accessed 14 Apr. 2025].
12. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi (2024). *Raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilgan ishlar yakuni*. [online] Available at: <https://soliq.uz> [Accessed 10 Apr. 2025].
13. Estonian Tax and Customs Board (2022). *e-Taxation and Transparency: The Estonian Experience*. [online] Available at: <https://www.emta.ee> [Accessed 12 Apr. 2025].
14. Azizov, S. (2023). *Yashirin iqtisodiyot va raqamli boshqaruv: muammolar va yechimlar*. “Iqtisodiyot va innovatsiya” jurnali, 1(3), pp.66–70.